

11. Rubinshtejn S. L. Osnovy obshhej psihologii / S. L. Rubinshtejn. – SPb. : Piter, 1998. – 705 s.
12. Sechenov I. M. Refleksy golovnogo mozga / I. M. Sechenov. – M. : AN SSSR. – 100 s.
13. Titova T. Je. Smyslovi aspekty samoreguljacji' osobystosti / T. Je. Titova // *Psychologija i osobystist'*. – 2016. – № 1 (9). – S. 217–225.

Received February 27, 2018

Revised March 19, 2018

Accepted April 12, 2018

УДК 159.98-057.87:339

DOI10.32626/2227-6246.2018-41.127-141

О. В. Коновалова
sev76_07@ukr.net

Обґрунтування психодіагностичного інструментарію дослідження мотиваційної готовності студентів до діяльності у сфері торгівлі

Konovalova O. V. The reasoning of psychodiagnostic means for the research of students' motivational readiness for activities in the field of commerce / O. V. Konovalova // *Problems of Modern Psychology* : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufrieva. – Issue 41. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 127–141.

O. V. Konovalova. The reasoning of psychodiagnostic means for the research of students' motivational readiness for activities in the field of commerce. The modern scientific approaches to the definition of psychodiagnostic means for the study of components affecting the formation and development of motivation readiness for future professional activities are presented in the article.

The views of researchers on the predictive function of forming and developing such personal components as motivational readiness for activities and the formation of professionally important qualities of a trade worker are analyzed. The fundamental principles of psychological science are con-

sidered, namely: the principle of a systematic approach to understanding the personality, the principle of determinism and development, the unity of consciousness and personality's activities, methodological principles of the organization of research.

The criteria, which were used in the selection of psychodiagnostic means are presented: validity, informativeness, discriminativeness (differentiation of the surveyed persons by certain groups), convenience for the implementation technique and reliability.

The order of carrying out and organization of psychodiagnostic examination is proved: the combination of rational and sensual, scientific approach in the selection of methods, a clear understanding of the problems of research, an analysis of variables that will affect the quality of the obtained results, standardization and control of the conditions for conducting measurements, as well as the requirements to be followed in carrying out a psychodiagnostic study. The main criteria for forming the motivation readiness of future specialists of trade and the specifics of their future activities are determined. It determines the choice of specific methods. It is offered the psychodiagnostic complex of methods of study of forming the motivational readiness for activities in the field of trade.

Key words: study, student, professional motivation, psychodiagnostic model, conscious choice of profession, professionogenesis, professional activities.

О. В. Коновалова. Обґрунтування психодіагностичного інструментарію дослідження мотиваційної готовності студентів до діяльності у сфері торгівлі. У статті представлено сучасні наукові підходи до визначення психодіагностичного інструментарію дослідження компонентів, що впливають на формування та розвиток мотиваційної готовності до майбутньої професійної діяльності.

Проаналізовано погляди дослідників на прогностичну функцію формування та розвитку таких особистісних компонентів, як мотиваційна готовність до діяльності та формування професійно важливих якостей працівника торговельної сфери. Розглянуто фундаментальні принципи психологічної науки, а саме: принцип системного підходу розуміння особистості, принцип детермінізму та розвитку, єдності свідомості та діяльності особистості, методологічні принципи організації дослідження.

Представлено критерії, які було використано для відбору психодіагностичного інструментарію: валідність, інформативність, дискримінативність (диференціація обстежуваних за визначеними групами), зручність за технікою виконання та надійність.

Обґрунтовано порядок проведення й організації психодіагностичного обстеження: поєднання раціонального і чуттєвого, науковий підхід у відборі методів, чітке розуміння проблематики дослідження, аналіз змінних, що впливатимуть на якість отриманих результатів, стандар-

тизацію й контрольованість умов проведення вимірів, а також розкрито зміст вимог, яких необхідно дотримуватися при здійсненні психодіагностичного дослідження. Визначено основні критерії формування мотиваційної готовності майбутніх фахівців сфери торгівлі та специфіки їхньої майбутньої діяльності, що обумовлює вибір конкретних методик. Запропоновано психодіагностичний комплекс методик дослідження формування мотиваційної готовності до діяльності у сфері торгівлі.

Ключові слова: дослідження, студент, професійна мотивація, психодіагностична методика, свідомий вибір професії, професіогенез, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні у зв'язку з переходом сфери торгівлі на європейські стандарти, не можуть оминати питання висококваліфікованого кадрового потенціалу, адже людському чиннику в професіогенезі особистості завжди відводиться основне місце за будь-яких обставин соціально-економічного розвитку суспільства. Немає винятку й сфера торгівлі.

Водночас проблема формування мотиваційної готовності фахівця безпосередньо залежатиме від психодіагностичного інструментарію, який є визначальним у виявленні мотиваційної сфери особистості до діяльності.

Для реалізації поставленої мети необхідний відповідний теоретико-методологічний аналіз найпрогресивніших поглядів і здобутків, що сприятимуть вирішенню поставленого завдання та дадуть можливість сформуванню адекватній інструментарій для виявлення рівня мотиваційної готовності фахівця до реалізації саме в тій чи іншій предметній сфері. У нашому випадку це сфера торгівлі. Такий підхід дасть змогу створити відповідні умови для подальшого розвитку та підтримання мотиваційних конструктів у професіогенезі особистості. Саме з таких міркувань ми вирішили здійснити наукове обґрунтування психодіагностичного інструментарію для виявлення мотиваційної сфери майбутніх працівників торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел дає нам підстави зробити висновок, що на сьогоднішній день існує велика кількість поглядів щодо сутності та структури професійної мотивації особистості й шляхів її формування [4; 7; 14].

Проблематика формування мотиваційної готовності до діяльності та професійної самореалізації розглядалася багатьма зарубіжними вченими, а саме Дж. Аткинсоном, С. Адамсом,

В. Врумом, Ф. Герцбергом, К. Левіним, Е. Лоулером, А. Маслоу, Д. МакКлелландом, Л. Портером, Х. Хекхаузенем та ін. [6, с. 38].

За останні п'ять років в Україні проблему мотиваційної готовності в процесі професіогенезу розглядали: В. Барко, А. Вознюк, Л. Карамушка, С. Копилов, М. Корольчук, В. Крайнюк, О. Креденцер, М. Котик, С. Максименко, В. Осьодло, Є. Потапчук, О. Тімченко, Н. Худякова, Ю. Швалб та ін. [3; 4; 7; 9; 14; 19].

Відображенню проблем, що межують із нашою темою, приділено увагу й у низці дисертаційних досліджень, а саме: Н. Худякова (2008) – щодо психологічних особливостей мотивації підприємницької діяльності, О. Креденцер (2009) – щодо психологічних умов підготовки підприємців до професійної діяльності у сфері торговельного бізнесу, О. Крушельницька (2012) – щодо особливостей референтних відношень студентів як чинника навчально-професійної мотивації, Т. Канівець (2013) – щодо формування психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри, І. Мостова (2013) – щодо психологічного супроводу адаптаційного входження майбутніх працівників економічного профілю, Д. Романовська (2013) – щодо формування особистісних стратегій діяльності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки, О. Шмерко (2014) – щодо психологічних особливостей формування професійної компетентності студентів коледжів торговельно-економічного профілю, Ю. Дроздова (2015) – щодо психологічних особливостей професійного самовизначення майбутніх фахівців торговельного підприємництва, Н. Головач (2017) – щодо формування професійно значущих якостей майбутніх фахівців з управління персоналом та економіки праці у процесі фахової підготовки та ін. [3].

Усі зазначені вище дослідження прямо чи опосередковано віддзеркалюють рівень мотиваційної готовності майбутнього фахівця або дають відповіді на її формування й подальший розвиток у професіогенезі.

Мета дослідження – сформулювати оптимальний інструментарій психодіагностичного дослідження для виявлення базових мотивів до професійної діяльності майбутніх фахівців торговельної сфери.

Виклад основного матеріалу. Розвиток підприємництва є рушійною силою змін в економіці. Запит менеджерів і керівників організацій на високомотивований, психологічно готовий до професійного зростання персонал змушує психологів і викладачів вищих навчальних закладів ставити перед собою чіткі зав-

дання щодо удосконалення підходів і методів впливу на формування мотиваційної готовності до професійної діяльності у студентів, професійного визначення й професійного становлення майбутніх фахівців торговельної сфери. Дослідники стверджують, що успішність професійного зростання майбутніх фахівців залежить від суб'єктивних та об'єктивних чинників, серед яких велику роль відіграє мотивація [8, с. 59].

Мотиваційна готовність до майбутньої професійної діяльності має ієрархічну систему, яка включає в себе співставлення різних установок і цілей, що постійно змінюються, впливових стимулів, ціннісних орієнтацій, позицій, інтересів, загальну особистісну спрямованість. Провідну роль у цій системі відіграють мотиви, які активують прагнення до професійного розвитку, й безпосередні мотиви професійної діяльності, а саме: покликання, наміри й схильності, очікування і сподівання щодо змісту діяльності та мотиваційна готовність до реалізації у конкретній професійній сфері. Значущим мотивуючим чинником також є прогнозоване соціальне визнання, підвищення матеріального стану і соціального статусу як наслідок професійного зростання.

Грунтовне вивчення наукових джерел засвідчило значну увагу науковців до проблеми професійного становлення та розвитку, професіоналізації, етапів і криз особистості у процесі формування мотиваційної готовності студентів до професійної діяльності. Серед фундаментальних праць із психології мотивації ми базуємося на доробках К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, Г. Балла, Л. Божович, В. Вілюнаса, Є. Головахи, В. Давидова, Е. Зеєра, Є. Ільїна, Є. Клімова, О. Леонтєва, Б. Ломова, С. Максименка, А. Маркової, В. Роменця, С. Рубінштейна, В. Шадрикова, П. Якобсона, Т. Яценка та ін. [5, с. 6].

Аналіз наукових підходів і поглядів науковців щодо розв'язання проблеми мотиваційної готовності особистості до професійної діяльності дає підстави стверджувати, що успішне її формування передуює становленню особистості у професіогенезі, створює передумови до формування реалізованого й актуалізованого фахівця. За таких умов можемо погодитися з думкою А. Маркової, що професійна діяльність є системою, що має певну ієрархію, у якій поєднуються цілі, мотиви, установки, як прямі активуючі чинники професійного розвитку та потяги, які пов'язані з особистісним зростанням і соціальним визнанням. Людина реалізує вищий сенс свого буття (вищі потреби) саме через професійну діяльність – діяльність на благо людства [16, с. 97].

Реалізація зазначеної мети дослідження дає змогу випрацювати прогностичну функцію формування та розвитку таких особистісних компонентів, як мотиваційна готовність до діяльності, та визначити професійно важливі якості працівника торговельної сфери, а саме:

- у пізнавальній сфері особистості – добре розвинені аналітичні здібності, критичність мислення, обсяг, стійкість і концентрація уваги, уважність і спостережливість, здатність швидко переключатися, сформованість процесів пам'яті, швидкість реакції, комунікативні навички, розвиненість каналів вербального й невербального спілкування;

- в емоційно-вольовій сфері – рівень прояву вольових якостей у процесі професійного становлення, емоційна стійкість, переважаючі емоції та почуття студента у його ставленні до обраної професії та себе як її представника, адаптивність і стресостійкість;

- в особистісній сфері – розвинені організаторські здібності, рішучість, доброзичливість, витримка, терпіння, впевненість у собі, цілеспрямованість, креативність, ініціативність, прагнення до постійного особистісного зростання, енергійність, ерудованість, розвинена інтуїція тощо;

- у сфері набутих компетенцій – рівень і результативність використання отриманих у процесі навчання професійних знань, умінь і навичок, значущість, цінність обраної професії для студента, потреба самореалізації в ній, усвідомлення себе представником обраної професії, наявність людей-ідеалів у професії [18, с. 119].

Фундаментальні принципи психологічної науки, якими ми керувалися при формуванні психодіагностичного інструментарію дослідження, включають у себе основні закономірності й закони, що діють у сфері психічного, і тому надзвичайно важливі для нас: принципи детермінізму, відображення, розвитку, системності, єдності психіки та діяльності, системно-структурний принцип вивчення особистості й аналізу професійної діяльності, принципи, що пояснюють науково-психологічні уявлення про закономірності формування особистості в юнацькому віці [6; 7; 8; 16; 19].

Важливими для нас були й принципи побудови психологічного дослідження, а саме: принцип об'єктивності психологічного дослідження, принцип багатомірного й багаторівневого

існування предмета психології, принцип дослідження психологічних явищ у їх розвитку (принцип розвитку), принцип творчої самодіяльності, принцип організації формуючих і розвиваючих психологічних впливів [8, с. 50].

При відборі психодіагностичного інструментарію ми користувалися такими критеріями: валідність, інформативність, дискримінативність (диференціація обстежуваних за визначеними групами), зручність за технікою виконання та надійність [9, с. 34].

При підборі методів та обґрунтуванні схеми дослідження ми спирались на загальноприйнятий порядок проведення й організацію психодіагностичного обстеження: поєднання раціонального і чуттєвого, науковий підхід при відборі методів, чітке розуміння проблематики дослідження, аналіз змінних, що впливатимуть на якість отриманих результатів, а також стандартизацію й контрольованість умов проведення вимірів [9, с. 51].

Для проведення психодіагностичного дослідження необхідно дотримуватись низки вимог (Л. Бурлачук), завдяки яким отримані в результаті показники якісні й об'єктивні. Серед таких вимог науковці виокремлюють: обов'язкове пояснення мети психодіагностичного дослідження, надання обстежуваним гарантії щодо збереження таємниці індивідуальних результатів і висновків дослідження, проведення інструктажу й пояснення процедури дослідження, надання роз'яснень і допомога у заповненні реєстраційних бланків, регламент часу, виділеного для фіксації відповідей, чітке слідування рекомендованим вимогам під час обробки отриманих при дослідженні результатів [1, с. 147].

Отже, перед початком проведення психодіагностичного дослідження ми поставили перед собою завдання щодо формування чіткої Концептуальної моделі дослідження, що включає в себе: підбір та обґрунтування схеми дослідження, визначення основних етапів і методів дослідження на кожному із запропонованих етапів, підбір та обґрунтування оптимального інструментарію дослідження.

Реалізуючи мету нашого дослідження, базуючись на аналізі концептуальних підходів науковців, що досліджували проблему мотиваційної готовності фахівців до діяльності в різних сферах і безпосередньо вивчали особливості особистісної структури мотивації до діяльності, вважаємо за доцільне запропонувати такий психодіагностичний комплекс дослідження формування мотиваційної готовності до діяльності у сфері торгівлі (табл. 1).

Таблиця 1

**Інструментарій психодіагностичного дослідження
виявлення базових мотивів до професійної діяльності
майбутніх фахівців торговельної сфери**

№	Методики дослідження
I блок. Властивості особистості	
1.	Фрайбурзький багатофакторний особистісний опитувальник FPI (модифікація А. Крилова)
2.	Опитувальник структури темпераменту В. Русалова
3.	Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) (модифікація Д. Леонтєва)
4.	Тест самооцінки психічних станів за методикою Г. Айзенка
5.	Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лїрі
II блок. Спрямованість особистості	
1.	Індивідуально-типологічний опитувальник (ІТО) Л. Собчик
2.	Зв'язок типу особистості та професійного вибору Дж. Холланда
3.	Визначення типу акцентуації рис характеру і темпераменту К. Леонгарда та Х. Смішека
4.	Самооцінка властивостей характеру Будасі
III блок. Рівні сформованості мотиваційної готовності до професійної діяльності	
1.	Опитувальник оцінки мотивації досягнення мети Т. Елерса
2.	Методика вивчення оцінки мотивації уникнення невдач Т. Елерса
3.	Якорі кар'єри Е. Шейна
4.	Діагностика мотиваційної структури особистості В. Мільмана
5.	Мотиви вибору професії В. Семіченка
6.	Виявлення установок «праця – гроші» О. Потьомкіної
7.	Методика діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса
8.	Методика діагностики особистісних і групових базових потреб А. Маслоу

І. Для дослідження властивостей *особистісного компонента* ми користувались такими методиками:

1. Модифікована А. Криловим форма Фрайбурзького багатофакторного особистісного опитувальника FPI призначена для діагностики станів і властивостей особистості, що мають першочергове значення для процесу соціальної адаптації й регуляції поведінки. Шкали сформовані на основі факторного аналізу і відображають сукупність взаємопов'язаних факторів: невротич-

ність, спонтанна агресивність, депресивність, подразливість, комунікабельність, урівноваженість, реактивна агресивність, сором'язливість, відкритість, екстраверсія – інтроверсія, емоційна лабільність, маскулізм – фемінізм [7, с. 455].

2. Опитувальник структури темпераменту В. Русалова слугує для діагностики особистісних особливостей темпераменту людини та для діагностики властивостей «предметно-діяльного» і «комунікативного» аспектів темпераменту. Відповідно, виокремлюються такі вісім параметрів темпераменту (в авторській термінології): предметна ергічність, соціальна ергічність, пластичність, соціальна пластичність, темп, соціальний темп, емоційність, соціальна емоційність [7, с. 420].

Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. Леонтьєва є адаптованою версією тесту «Ціль у житті» (Purpose-in-Life Test, PIL) Дж. Крамбо та Л. Махолика, включає в себе поряд із загальним показником усвідомлення сенсу життя п'ять субшкал, які відображають три конкретних змістовних орієнтації (цілі в житті, насиченість життя і задоволеність самореалізацією) й два аспекти локусу контролю (локус контролю-Я і локус контролю-життя) [11, с. 1–10].

3. Тест самооцінки психічних станів за методикою Г. Айзенка в модифікації М. Горської дає змогу виміряти показники таких емоційних станів: тривожність (переживання емоційного неблагополуччя, пов'язане з передчуттям небезпеки або невдачі), фрустрацію (розчарування, неможливість здійснення значущої для людини мети, потреби), агресивність (схильність, що відображає ставлення до поведінки, метою якої є спричинення шкоди, або гнів, злість), ригідність (нездатність до зміни наміченої програми діяльності в умовах, що об'єктивно вимагають перебудови) [15, с. 141].

4. Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі дає змогу дослідити сформованість уявлень суб'єкта про себе, про ідеальне «Я», характеризувати чинники і типи ставлення до оточення, вивчення стосунків у малих групах. При дослідженні міжособистісних відносин виокремлюють: домінування – підкорення, дружлюбність – агресивність, емоційність – аналітичність. Опитувальник містить вісім шкал: домінантність, упевненість у собі, вимогливість, скептицизм, поступливість, довірливість, добросердечність і чуйність [7, с. 464].

II. Дослідження *типологічного компонента* особистості ми проводили за такими методиками:

1. Індивідуально-типологічний опитувальник Л. Собчик (ІТО), основою якого є розроблена автором теорія провідних тенденцій, що визначають індивідуальний тип переживання, силу й спрямованість мотивації, стиль міжособистісного спілкування і пізнавальних процесів. Шкали опитувальника: відвертість; екстраверсія; агресивність; ригідність установок, суб'єктивізм, підвищене прагнення до відстоювання своїх поглядів і принципів, критичність щодо інших думок; інтроверсія; сензитивність; тривожність; лабільність [17, с. 64–75].

2. Опитувальник професійної спрямованості (ОПС) Дж. Холланда в модифікації В. Синявського й О. Яцишина, який використовується для визначення ступеня зв'язку типу особистості зі сферою професійної діяльності. На думку автора, більшість людей може бути віднесена до одного із шести типів професійної спрямованості: реалістичного, дослідницького, артистичного, соціального, підприємницького чи конвенційного [16, с. 187].

3. Характерологічний опитувальник Леонгарда – Шмішека призначений для діагностики типу акцентуації особистості (за класифікацією К. Леонгарда): демонстративний, педантичний, неврівноважений, збудливий, гіпертимний, дистимний, тривожно-боязливий, циклотимний, афективно-екзальтований та емотивний типи. Теоретична основа – концепція «акцентуованих особистостей», тобто «загострення» певних особливостей [7, с. 402].

4. Методика кількісного виміру самооцінки С. Будассі призначена для виявлення кількісного показника самооцінки. Методика заснована на уявленні про те, що статистичною нормою є закономірне неспівпадання реальної й ідеальної «Я-концепції». В основі методики лежить спосіб ранжирування, метою обробки результатів є встановлення зв'язку між ранговими оцінками особистісних якостей, що входять у систему уявлень про «Я-ідеальне» та «Я-реальне», міра зв'язку встановлюється за допомогою рангової кореляції [2, с. 87–91].

III. Дослідження *мотиваційного компонента* особистості проводилось за допомогою таких методик:

1. Методика оцінки мотивації досягнення успіху Т. Елерса призначена для діагностики мотиваційної спрямованості особистості на досягнення успіху, найкраще показує готовність людини до майбутнього, до надії на успіх та його прийняття. Методика моношкальна, ступінь вираженості мотивації до успіху оцінюється кількістю балів, що збігаються з «ключем»: низька мотивація до успіху, середній рівень мотивації до успіху, помір-

но високий рівень мотивації до успіху, занадто високий рівень мотивації до успіху [16, с. 318].

2. Методика оцінки мотивації уникнення невдач Т. Елерса слугує для діагностики мотиваційної спрямованості особистості до уникнення невдач. Чим більша сума балів, тим вищий рівень мотивації до уникнення невдач, захисту: низька мотивація до захисту, середній рівень мотивації, високий рівень мотивації, надто високий рівень мотивації до уникнення невдач, захисту [10, с. 45].

3. Методика вивчення кар'єрних орієнтацій «Якорі кар'єри» Е. Шейна в адаптації В. Чикер і В. Винокурової призначена для дослідження ціннісних орієнтацій, соціальних установок, інтересів і вивчення кар'єрних орієнтацій, що виникають у початкові роки розвитку кар'єри. Дає змогу вивчити вісім типів кар'єрних орієнтацій особистості, а саме: професійну компетентність, менеджмент, автономію, стабільність роботи та місця проживання, служіння, виклик, інтеграцію стилів життя, підприємництво [12, с. 164].

4. Методика вивчення мотиваційної структури особистості В. Мільмана дає змогу виявити стійкі тенденції особистості – загальну і творчу активність, прагнення до спілкування, забезпечення комфорту та соціального статусу, мотиваційний і емоційний профілі особистості. Методика має такі шкали: підтримка життєзабезпечення, комфорт, соціальний статус, спілкування, загальна активність, творча активність, суспільна корисність [16, с. 284].

5. Методика вивчення мотивів вибору професії В. Семиченка надає можливість з'ясувати рівень важливості зовнішніх і внутрішніх мотиваційних спонукань щодо вибору професії. До зовнішніх мотивів вибору професії належать: страх осуду, можливість заробити гроші, прагнення до престижу. Внутрішні мотиви вибору професії – це задоволення від роботи, суспільна й індивідуальна значущість обраного фаху та можливість керівництва [16, с. 373].

6. Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребнісній сфері О. Потьомкіної спрямована на виявлення ступеня вираженості соціально-психологічних установок на «альтруїзм – егоїзм», «процес – результат», «свободу – владу», «працю – гроші», та використовується для виявлення ступеня прояву соціально-психологічних установок [15, с. 641].

7. Методика діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса слугує для виявлення: спрямованості на себе, тобто орієнтації на пряму винагороду й задоволення від самої роботи, владність, схильність до суперництва; спрямованості на спілкування, що виражається орієнтацією на спільну діяльність, соціальне схвалення, потребу в прихильності та емоційних відносинах із людьми; спрямованості на справу, що виражається через зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконанні роботи якнайкраще, орієнтації на ділову співпрацю [10, с. 75].

8. Методика діагностики особистісних і групових базових потреб А. Маслоу дає змогу виявити базові потреби (мотиватори) за шкалами: матеріальні потреби, потреби в безпеці, соціальні потреби, потреби у визнанні, потреби у самовираженні. Уміле використання різних стимулів на основі індивідуального підходу, знання провідних потреб надає можливість підвищити вмотивованість на професійну самореалізацію [10, с. 18].

Наведені методики можуть використовуватись як комплексно, так і вибірково (для виявлення тих чи інших конструктів мотивації).

Варто зазначити, що обмеженість наукової публікації не дає нам можливості здійснити повний опис і надати повну характеристику запропонованих методик. Водночас ми зазначаємо, що весь комплекс діагностичного інструментарію є добре відомим, широко представленим у науковій і науково-методичній літературі. Тому основна мета, яку ми переслідували в цьому дослідженні, полягала в інтегрованому підході та систематизації існуючого інструментарію для формування цілеспрямованого психодіагностичного комплексу на виявлення та розвиток мотиваційної сфери особистості майбутнього працівника сфери торгівлі.

Висновки. Отже, аналіз наукових підходів до проблеми формування мотиваційної сфери особистості загалом і безпосередній аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, які опікувалися зазначеною проблемою останні п'ять років, дав нам змогу визначити загальні наукові підходи та принципи формування мотиваційної сфери особистості, а виявлені особливості конкретної вибірки досліджуваних (студентів торговельно-економічного коледжу КНТЕУ) слугували обґрунтуванню оптимального психодіагностичного інструментарію дослідження.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть в апробації психодіагностичного інструментарію, спрямованого на ви-

значення мотиваційної готовності студентів до діяльності у сфері торгівлі, що буде застосовано в обґрунтуванні авторської програми «Психологічна програма формування мотиваційної готовності студентів коледжу до майбутньої професійної діяльності».

Список використаних джерел

1. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика : учебник для вузов / Л. Ф. Бурлачук. – СПб : Питер, 2006. – 351 с.
2. Будасси С. А. Методика исследования самооценки / С. А. Будасси // Вопросы психологии. – 1971. – № 3. – С. 87–91.
3. Кандидатські та докторські дисертації, захищені в Україні за спеціальністю 19.00.10 – Організаційна психологія; економічна психологія (2006–2017 рр.) : довідник / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – К., 2017. – 146 с.
4. Карамушка Л. М. Психологічні детермінанти розвитку організаційної культури : монографія / [Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко та ін.]; за ред. Л. М. Карамушки. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 288 с.
5. Карамушка Л. М. Мотивація підприємницької діяльності : монографія / Л. М. Карамушка, Н. Ю. Худякова. – Київ–Львів : Сполом, 2011. – 208 с.
6. Карамушка Л. М. Психологія управління : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – К. : Міленіум, 2003. – 344 с.
7. Корольчук М. С. Теорія і практика професійно-психологічного відбору / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 532 с.
8. Корольчук М. С. Методичні та теоретичні проблеми в психології / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 336 с.
9. Корольчук М. С. Психодіагностика : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів] / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло ; за заг. ред. М. С. Корольчука. – К. : Ельга ; Ніка-Центр, 2012. – 400 с.
10. Котик І. О. Практикум із діагностики мотиваційної сфери особистості : навч.-метод. посіб. / І. О. Котик. – Вінниця, 2008. – 171 с.
11. Леонтьев Д. А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО) Психодиагностическая серия. Выпуск 2а / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2000. – 18 с.
12. Луценко О. Л. Тести для вибору професії / О. Л. Луценко. – К. : Майстер-клас, 2011. – 226 с.

13. Максименко С. Д. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус) : навч. посіб. / С. Д. Максименко, Е. Л. Носенко. – К. : МАУП, 2002. – 127 с.
14. Пачковський Ю. Ф. Психологія підприємництва / Ю. Ф. Пачковський. – К. : Каравела, 2012. – 416 с.
15. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / Д. Я. Райгородский. – Самара : Издательский дом «БАХРАМ–М», 2001. – 672 с.
16. Семиченко В.А. Проблемы мотивации поведения в деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность» (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В. А. Семиченко. – К. : Миллениум, 2004. – 521 с.
17. Собчик Л. Н. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики / Л. Н. Собчик. – СПб. : Изд-во «Речь», 2005. – 624 с.
18. Цимбалюк І. М. Психологія торгівлі : навч. посіб. / І. М. Цимбалюк. – К. : Професіонал, 2007. – 368 с.
19. Myronetz S. Motivation in the professionogenesis of specialists in the trade sphere. Herald of KNUTE / S. Myronetz, O. Konovalova. – 2017. – № 6. – S. 107–114.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Burlachuk L. F. Psihodiagnostika : uchebnik dlja vuzov / L. F. Burlachuk. – SPb : Piter, 2006. – 351 s.
2. Budassi S. A. Metodika issledovanija samoocenki / S. A. Budassi // Voprosy psihologii. – 1971. – № 3. – S. 87–91.
3. Kandydats'ki ta doktors'ki dysertacii', zahyshheni v Ukraїni za special'nistju 19.00.10 – Organizacijna psihologija; ekonomichna psihologija (2006–2017 rr.) : dovidnyk / za red. S. D. Maksymenka, L. M. Karamushky. – K., 2017. – 146 s.
4. Karamushka L. M. Psihologichni determinanty rozvytku organizacijnoi' kul'tury : monografija / [L. M. Karamushka, O. V. Kredencer, K. V. Tereshhenko ta in.]; za red. L. M. Karamushky. – K. : Pedagogichna dumka, 2015. – 288 s.
5. Karamushka L. M. Motyvacija pidprijemnyč'koi' dijal'nosti : monografija / L. M. Karamushka, N. Ju. Hudjakova. – Kyi'v–L'viv : Spolom, 2011. – 208 s.
6. Karamushka L. M. Psihologija upravlinnja : navch. posib. / L. M. Karamushka. – K. : Milenium, 2003. – 344 s.

7. Korol'chuk M. S. Teorija i praktyka profesijno-psychologichno-go vidboru / M. S. Korol'chuk, V. M. Krajnjuk. – K. : Nika-Centr, 2012. – 532 s.
8. Korol'chuk M. S. Metodychni ta teoretychni problemy v psychologii' / M. S. Korol'chuk, V. I. Os'odlo. – K. : Nika-Centr, 2013. – 336 s.
9. Korol'chuk M. S. Psychodiagnostyka : navch. posib. [dlja studentiv vyshhyh navchal'nyh zakladiv] / M. S. Korol'chuk, V. I. Os'odlo ; za zag. red. M. S. Korol'chuka. – K. : El'ga ; Nika-Centr, 2012. – 400 s.
10. Kotyk I. O. Praktykum iz diagnostyky motyvacijnoi' sfery osobystosti : navch.-metod. posib. / I. O. Kotyk. – Vinnycja, 2008. – 171 s.
11. Leont'ev D. A. Test smyslozhiznennyh orientacij (SZhO) Psychodiagnosticheskaja serija. Vypusk 2a / D. A. Leont'ev. – M. : Smysl, 2000. – 18 s.
12. Lucenko O. L. Testy dlja vyboru profesii' / O. L. Lucenko. – K. : Majster-klas, 2011. – 226 s.
13. Maksymenko S. D. Eksperymental'na psychologija (dydaktychnyj tezaurus) : navch. posib. / S. D. Maksymenko, E. L. Nosenko. – K. : MAUP, 2002. – 127 s.
14. Pachkovs'kyj Ju. F. Psychologija pidprijemnyctva / Ju. F. Pachkovs'kyj. – K. : Karavela, 2012. – 416 s.
15. Rajgorodskij D. Ja. Prakticheskaja psihodiagnostika. Metodiki i testy / D. Ja. Rajgorodskij. – Samara : Izdatel'skij dom «BAHRAM-M», 2001. – 672 s.
16. Semichenko V. A. Problemy motivacii povedenija v dejatel'nosti cheloveka. Modul'nyj kurs psihologii. Modul' «Napravlennost'» (Lekcii, prakticheskie zanjatija, zadanija dlja samostojatel'noj raboty) / V. A. Semichenko. – K. : Millenium, 2004. – 521 s.
17. Sobchik L. N. Psychologija individual'nosti. Teorija i praktika psihodiagnostiki / L. N. Sobchik. – SPb. : Izd-vo «Rech'», 2005. – 624 s.
18. Cymbaljuk I. M. Psychologija torgivli : navch. posib. / I. M. Cymbaljuk. – K. : Profesional, 2007. – 368 s.
19. Myronetz S. Motivation in the professionogenesis of specialists in the trade sphere. Herald of KNUTE / S. Myronetz, O. Konovalova. – 2017. – № 6. – S. 107–114.

Received March 5, 2018

Revised March 29, 2018

Accepted April 20, 2018